

Pasaules zinātniekiem – par Latviju

Foto: G. Binde

Namejs Zeltiņš, žurnāla “Energija un Pasaule” Redakcijas padomes priekšsēdētāja vietnieks zinātniskajos jautājumos

Pasaules latviešu zinātnieku kongresu vēsture līdzinās Latvijas atgūtās neatkarības vēsturei. Pirmais kongress – toreiz tas saucās Vispasaules latviešu zinātņu kongress – sanāca 1991. gada 12. – 17. jūlijā, un tā uzdevums bija apzināt pasaulē izkļiedēto latviešu trimdas zinātnieku potenciālu, sapazīstināt viņus ar mūsu zinātniskajiem institūtiem un augstskolām, veidojot ražīgu un ilgtspējīgu turpmāko sadarbību. Tolaik visi ceļi uz Latviju – gan formālie, vīzu kārtošanas ceļi, gan transports – veda caur “lielo māsu” Maskavu un Augusta pučs līdz ar neatgriezenisku Latvijas neatkarības pasludināšanu vēl bija priekšā. Taču ap 200 slavenu latviešu no daudzām pasaules valstīm bija ieradusies, un plašākai sabiedrībai līdz tam neatvērtajās Rīgas pils zālēs tika rīkota grezna pieņemšana. Dailes teātrī zinātnieki pulcējās plenārsēdēs, un, kā izteicās toreizējais Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Jānis Lielpēters, “*pirmo Vispasaules latviešu zinātņu kongresu var uzlūkot par svarīgāko visu laiku notikumu līdzšinējā Latvijas zinātņu vēsturē*”.

Otrais Pasaules latviešu zinātnieku kongress notika 2001. gada 14. – 15. augustā, Rīgas 800. jubilejas gadā. Latvijas Valsts prezidente Vaira Vīķe-Freiberga savā apsveikumā kongresam rakstīja: “*Kā Rīga savos 800 gados nekad nebūs gatava, tā arī Latvija vēl nav gatava.*” Atzīstot, ka “*zinātnes domai, vienam no valsts augšupejas dzinējspēkiem, šodien Latvijā nav labvēlīgākā augsne,*” viņa puda lepnumu “*par visiem tiem, kas gan eksaktajās, gan humanitārajās jomās ar grūtu ikdienas darbu, ar pašu talantu un spējām panāk arvien jaunus atklājumus, ko apbrīno ne tikai pašu mājās, bet arī starp citu valstu augsta līmeņa speciālistiem*”.

Trešais Pasaules latviešu zinātnieku kongress un Letonikas IV kongress notika 2011. gada 24. – 27. oktobrī. Toreizējais LZA prezidents, žurnāla “Energija un Pasaule” Redakcijas padomes loceklis Juris Ekmanis apsveikumā rakstīja: “*Latvija vienmēr ir lepojusies ar savu intelektuālo potenciālu. Pasaules latviešu zinātnieku kongress ir reize, kad mēs to varam nodemonstrēt ne tikai šaurai zinātnieku elitei, bet visai plašajai sabiedrībai.*”

Pienākusi reize ceturtajam Pasaules latviešu zinātnieku kongresam (2018. gada 18. – 20. jūnijs). Ņemot vērā žurnāla “Energija un Pasaule” starptautisko atpazīstamību, kā arī iespēju atslēgvārdu *enerģija* tvert plaši – ar to saprotot Latvijas garīgo, intelektuālo, zinātnisko enerģiju visās nozīmīgākajās nozarēs, tā veidotāji un izdevēji piedāvāja svarīgāko Latvijas zinātņu nozaru vadošajiem pārstāvjiem ar saviem pārskata rakstiem piedalīties žurnāla speciālizdevuma veidošanā latviešu un angļu valodā.

SIA “ITERA Latvija” prezidents, žurnāla “Energija un Pasaule” Redakcijas padomes priekšsēdētājs JURIS SAVICKIS izveidoja darba grupu, kurā aktīvi iesaistījās LZA prezidents Ojārs Spāriņis (speciālizdevuma galvenais redaktors), PEP LNK prezidents Namejs Zeltiņš (zinātniskais redaktors), akademiķis Jānis Stradiņš (zinātniskais konsultants), AS “Latvenergo” valdes priekšsēdētājs Āris Žīgurs, AS “Latvijas Gāze” valdes priekšsēdētājs Aigars Kalvītis, AS “Rīgas Siltums” valdes priekšsēdētājs Normunds Talcis, kā arī LZA nodaļu priekšsēdētāji vai vietnieki. Speciālizdevuma redakcionālo un tehnisko sagatavošanu veica izdevniecība “Zinātne”.

Ko tad varēsīm izlasīt žurnāla “Energija un Pasaule” speciālizdevuma 120 lappusēs latviešu valodā vai 128 lappusēs angļu valodā?

Pirmā sadaļa sauksies **“Energija un enerģētika Latvijā. Alternatīvas un intelektuālās enerģijas resursi”**. Tajā varēs iepazīties ar enerģētikas resursiem, sasniegumiem un perspektīvām Latvijā, elektrotehnikas un enerģētikas zinātņi Latvijā 21. gadsimtā, dabasgāzes tirgus attīstības perspektīvām pasaulē, Eiropā, Baltijā un Latvijā, mūsu demogrāfiskajiem resursiem un prognozēm, kā arī Latvijas dabas resursiem un dabas vērtībām kā kapitālu valsts ilgtspējīgai attīstībai.

Sadaļā **“Dabaszinātnes. Fundamentālo un teorētisko pētījumu nozares”** lasīsim, kas Latvijā saņemts fizikas pētījumos, IT jomā un biomedicinā.

“Lietišķo zinātņu praktiskie rezultāti Latvijas ekonomikai” stāstīs par materiālzinātnēm Latvijā un starptautiskā sadarbībā gūstamiem rezultātiem, sasniegumiem mašīnbūvē un ar to saistītiem materiāliem, sadarbību starp ķīmiju un farmakoloģiju, kas rezultējusies jaunu zāļu izstrādē Latvijas Organiskās sintēzes institūtā, nākotnes medicīnu kā komandas zinātni.

Sadaļā **“Garīgā enerģija: humanitārās un sociālās zinātnes. Kultūras mantojums dinamiskā attīstībā”** aptvers visplašāko tēmu spektru – politiku un tiesību zinātnes, globalizācijas izaicinājumus, latviešu valodas, literatūras, folkloras, vēstures un arheoloģijas, arhitektūras un kultūras mantojuma pētniecību. Tiks aplūkoti arī LZA starptautiski nozīmīgie izdevumi par Latviju un latviešiem.

“Zinātnes ekonomiskā dimensija” parādīs zinātnes potenciālu valsts ekonomikas izaugsmē, ko jau Pasaules latviešu zinātnieku otrajā kongresā, pirms 17 gadiem, Valsts prezidente akadēmiķe Vaira Viķe-Freiberga nosauca par vienu no valsts augšupejas dzinējspēkiem.

Rakstu gribētu noslēgt ar citātu no Redakcijas padomes locekļa Āra Žigura (kopā ar Māri Balodi) žurnāla speciālizdevumā publicētā raksta “Enerģētikas resursi, sasniegumi un perspektīvas Latvijā”, kurā autori runā par uzdevumiem, kas jāveic tuvākajā un tālākajā nākotnē:

“Attīstoties elektrības, siltumenerģijas un dabasgāzes tirgiem, arvien aktuālāka kļūst precīza prognozēšana. Termoelektrostaciju saražotās elektroenerģijas konkurētspēju noteiks arī siltuma tirgus attīstība nākotnē centralizētās siltuma apgādes sistēmās. Veiksmīgāki būs komersanti, kas šajā biznesā veiksmīgāk spēs sabalansēt īstermiņa un ilgtermiņa prioritātes. Šie faktori ir savstarpēji saistoši un ietekmēs nākotnes energosistēmu darbību – padarīs to komplicētāku un dinamiskāku.

Kopējo energoresursu izmantošanā sagaidāms elektroenerģijas īpatsvara pieaugums. Tās iegūšanai arvien aktuālāki būs atjaunīgie energoresursi un pieejamo avotu diversifikācija. Sagaidāms, ka centralizētai siltumenerģijas ražošanai vairāk tiks izmantota biomasas, savukārt elektroenerģijas ģenerēšanai – vēja elektrostaciju parki.

Latvijas apstākļos potenciāls elektroenerģijas īpatsvara pieaugums ir saskatāms elektromobilitātes projektos. Nākamajā desmitgadē sagaidāmas lielas pārmaiņas transporta patērētās enerģijas struktūrā. To veicinās gan tādi grandiozi projekti kā Latvijas dzelzceļa elektrifikācija un *Rail Baltic*, gan pakāpenisks elektrisko automašīnu skaita pieaugums. Arvien vairāk elektrība tiks izmantota, siltumapgādei, izmantojot siltumsūkņus.

Nākotnē, paaugstinoties elektrības īpatsvaram siltumapgādē, biomasas un līdzīgi resursi, iespējams, tiks izmantoti citās tehnoloģijās, lai iegūtu augstākas pievienotās vērtības produktus (piem., sintēzes gāze, biokimikālijas, bioprodukti). Kopumā jaunās tehnoloģijas un zinātne pilnveidos enerģētikas veidolu, un šī iespēja ir jāizmanto gudri, ieguldot laiku un resursus ilgtspējīgi.”

Cerēsīm, ka IV Pasaules latviešu zinātnieku kongresam veltītais žurnāla “Energija un Pasaule” speciālizdevums sasniegs iecerēto mērķi – ne tikai informēt citu valstu zinātniekus par to, kādi pētījumi tiek veikti Latvijā, bet arī veicināt ilgstošu un produktīvu sadarbību valsts tālāka uzplaukuma un sabiedrības labklājības vārdā.

Namejs Zeltiņš, Pasaules Enerģijas padomes Nacionālās komitejas prezidents, žurnāla “Energija un Pasaule” speciālizdevuma zinātniskais redaktors